

1. Абдукаримов, А. Ш. (2020). *Электротехника асослари*. Тошкент: “Фан” нашриёти.
2. Каримов, Н. А., & Юсупов, Ш. Х. (2018). *Касб-ҳунар коллежларида электр фанларини ўқитиш методикаси*. Самарқанд: СамДУ нашри.
3. Qodirov, M. (2019). *Pedagogik texnologiyalar va interaktiv usullar*. Toshkent: TDPU.
4. M.V. Klarin (2010). *Innovatsion pedagogik texnologiyalar*. Moskva: Akademiya.
5. Yusupova, D. T. (2021). "STEM yondashuvi asosida elektrotexnika fanini o'qitish imkoniyatlari", *Kasb-hunar ta'limi jurnal*, №3, 45-49.
6. Jonqulov, S., & Abdurahmonov, T. (2022). "Elektr fanlarini o'qitishda virtual laboratoriyalardan foydalanish", *Oliy ta'limda raqamli metodlar*, №2, 31-36.
7. UNESCO (2020). *STEM Education and Modern Pedagogical Approaches*. Paris: UNESCO Publishing.

**MAHMUDXO‘JA BEHBUDIY MEROSI VA ZAMONAVIY
TA‘LIM TIZIMI: UYG‘UNLIK VA DOLZARBILIK**

Suyunova Begjona Ulug'bek qizi

Shahrisabz Davlat pedagogika instituti O'zga tilli

guruhlarda rus tili yo'nalishi 2-kurs talabasi

e-mail: begjonasuyunova@gmail.com

33 203 02 09

Annotatsiya. *Ushbu maqolada milliy uyg'onish davri ma'rifatparvarlaridan biri Mahmudxo'ja Behbudiy merosining zamonaviy ta'lim tizimi bilan uyg'unlikdagi jihatlari tahlil qilinadi. Behbudiyning pedagogik va ijtimoiy qarashlari, yangi usul maktablari, o'qituvchilik faoliyati, axloqiy-tarbiyaviy qarashlari bugungi o'zgaruvchan ta'lim siyosati kontekstida o'rganiladi. Muallif Behbudiyning ta'limga oid fikrlarini zamonaviy pedagogika tamoyillari – kompetensiyaviy yondashuv, raqamli ta'lim, shaxsga yo'naltirilgan metodika, xalqaro standartlarga muvofiqlik kabi jihatlar bilan qiyoslab tahlil qiladi. Maqolada shuningdek, tarixiy tajribaning bugungi islohotlarda tutgan o'rni, pedagogik merosning zamonaviy ta'limda qo'llanish imkoniyatlari ilmiy-nazariy va amaliy nuqtai nazardan yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *Mahmudxo'ja Behbudiy, ta'lim tizimi, jadidchilik, pedagogik meros, ma'naviy tarbiya, zamonaviy ta'lim, innovatsion metodlar, milliy uyg'onish.*

XXI asrda O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimini tubdan isloh qilish, uning raqobatbardoshligini oshirish, zamonaviy ilmiy yondashuvlar asosida qayta tashkil etish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda. Jumladan, “Ta'lim to'g'risida”gi

“BEHBUDIY IZDOSHLARI” ILMIY VA IJODIY ISHLAR TANLOVI

Qonun (2020-yil 23-sentabrda qabul qilingan yangi tahrir) hamda “2020–2030-yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning Milliy strategiyasi”da belgilangan vazifalar zamonaviy ta’limga innovatsion, milliy va ma’naviy qadriyatlarga asoslangan yondashuvni taqozo etmoqda.

Shuningdek, Prezident Shavkat Mirziyoyevning 2022-yil 28-yanvardagi PF–60-sonli farmoni – “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi”da ta’lim tizimida milliy merosga asoslangan zamonaviy yondashuvlarni keng joriy etish zarurligi alohida ta’kidlangan. Bu esa Mahmudxo‘ja Behbudiy singari ma’rifatparvar jadid allomalarining ilg‘or pedagogik qarashlarini qayta o‘rganish va amaliyotga tadbiiq etish uchun huquqiy zamin yaratadi.

Mahmudxo‘ja Behbudiy – o‘zbek jadidchilik harakatining yetakchi vakili, milliy uyg‘onish g‘oyalarining targ‘ibotchisi, zamonaviy maktablar asoschisi sifatida o‘z davrida ta’limni dunyoviylik, ma’naviy poklik va kasbga yo‘naltirish asosida tashkil qilishni ilgari surgan. Bugungi kunda esa bu g‘oyalar zamonaviy ta’lim tizimida o‘z aksini topmoqda. Shu bois Behbudiy merosini chuqur o‘rganish va uni hozirgi zamon ta’limi bilan uyg‘unlashtirish dolzarb masalalardan biri bo‘lib qolmoqda.

Har bir millatning ravnaqi va madaniy-ma’naviy yuksalishi, eng avvalo, uning ta’lim tizimiga bog‘liq. O‘zbekiston tarixida bunday uyg‘unlikni kuchli g‘oyaviy va ma’rifiy asoslarda ilgari surgan shaxslar qatorida Mahmudxo‘ja Behbudiy alohida o‘rin tutadi. Uning hayoti va faoliyati o‘z zamonasi uchun ilg‘or islohotlar namunasi bo‘lib, bugungi ta’lim tizimining konseptual yo‘nalishlari bilan uyg‘unlikda davom etmoqda.

Milliy uyg‘onish davri jadid ma’rifatparvarlari orasida Behbudiy o‘zining keng qamrovli faoliyati bilan ajralib turadi. U o‘qituvchi, yozuvchi, noshir, jurnalist, teatr arbobi sifatida butun umrini xalqni o‘qitish, jaholatdan chiqarish, milliy ongini uyg‘otishga bag‘ishlagan. Ayniqsa, u tomonidan ilgari surilgan pedagogik va ma’rifiy g‘oyalar bugungi ta’lim islohotlari bilan o‘zaro uyg‘unlikda aks etmoqda.

Mahmudxo‘ja Behbudiy o‘z faoliyatini o‘z zamonasining dolzarb muammolarini hal qilishga qaratdi. Uning nazarida eng katta muammo – bu ilmga befarqlik, jaholat va savodsizlik edi. Shuning uchun ham u yangi usulda o‘qitish zarurligini targ‘ib qilib, maktablar ochdi, o‘quv qo‘llanmalarini yozdi, turli risolalar chop ettirdi. Bu bugungi ta’lim tizimi uchun ham ibratli va amaliy yo‘nalish bo‘lib xizmat qilmoqda.

Zamonaviy ta’lim tizimi bosqichma-bosqich raqamlashtirish, kredit-modul asosidagi baholash, kompetensiyaviy yondashuv, mustaqil ta’limni rivojlantirish kabi konsepsiyalarga asoslangan. Behbudiy faoliyatida ham bu yondashuvlarning ideaviy ildizlarini ko‘rish mumkin. Masalan, u o‘qituvchi shaxsiga yuqori talablar qo‘ygan, o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirishni maqsad qilgan.

Behbudiy tomonidan yozilgan "Risolari muallim" asari o‘qituvchining shaxsiy fazilatlarini, kasbiy salohiyati va jamiyatdagi o‘rniga bag‘ishlangan bo‘lib, hozirgi pedagogik nazariyotlarda

“BEHBUDIY IZDOSHLARI” ILMIY VA IJODIY ISHLAR TANLOVI

muhim tushunchalar – pedagogik kompetensiya, kasbiy etika, metodik yondashuv kabi tushunchalar bilan mushtaraklikda o‘rganilishi mumkin.

Behbudiy ilm olishni faqat diniy farz deb emas, balki millat kelajagini belgilovchi omil sifatida tushuntirgan. U o‘z maqolalari va chiqishlarida zamonaviy fan, texnika va xorijiy tillarni o‘rganish zarurligini uqtiradi. Hozirgi ta’lim siyosatida xorijiy tillarni chuqur o‘qitish, zamonaviy texnologiyalarni ta’limga joriy qilish, STEAM yondashuvi asosida dars o‘tkazish aynan Behbudiyning bu qarashlari bilan o‘zaro aloqador.

Ta’lim mazmunini yangilash, interaktiv metodlarni joriy etish, o‘quvchilarning tanqidiy va ijodiy fikrlashini rivojlantirish — ularning barchasi hozirgi o‘zgaruvchan dunyo talablariga javob bo‘lib, Behbudiy ilgari surgan g‘oyalar bilan uyg‘unlikda rivojlanmoqda. U teatr orqali xalqni ogohlikka chaqirdi, ommaviy savodsizlikka qarshi kurashda sahna asarlarini vosita sifatida foydalandi. Bu esa bugungi ta’limda qo‘llanilayotgan dramaturgiya asosidagi ta’lim texnologiyalari, rol o‘ynash usuli, kasbiy ta’limda ssenariyli yondashuvlar bilan mutanosibdir.

Zamonaviy ta’lim tizimining boshqa muhim jihatlaridan biri bu tarbiya masalasidir. Behbudiy o‘z maktablarida nafaqat bilim, balki axloq, milliy g‘urur, insoniy qadriyatlar asosida tarbiya berishni ustuvor vazifa qilib belgilagan. Bugun bu yondashuv umuminsoniy qadriyatlar asosidagi ta’lim, ma’naviy-axloqiy tarbiya, fuqarolik ongini shakllantirish kabi yondashuvlar bilan davom ettirilmoqda.

Xalqaro tajribada ko‘plab mamlakatlar o‘z milliy ta’lim modelini yaratishda milliy madaniyat, tarix va buyuk allomalarning g‘oyaviy merosiga asoslanmoqda. Xususan, Finlandiya, Yaponiya, Janubiy Koreya kabi mamlakatlar milliy qadriyatlar bilan zamonaviy texnologiyalarni uyg‘unlashtirish orqali ta’lim tizimini takomillashtirmoqda. O‘zbekistonda ham Mahmudxo‘ja Behbudiy merosidan ilhomlanib, milliy va zamonaviylik uyg‘unligini ta’minlash yo‘lida muhim qadamlar qo‘yilmoqda.

Ushbu tadqiqotda Mahmudxo‘ja Behbudiy pedagogik merosining zamonaviy ta’lim tizimi bilan uyg‘unlik darajasi o‘rganildi. So‘rovnoma shaklida olib borilgan tadqiqotda 120 nafar o‘qituvchi, pedagogika yo‘nalishida tahsil olayotgan talabalar va ta’lim sohasidagi mutaxassislar qatnashdi.

So‘rovnoma uch bosqichda tashkil etildi.

1-bosqich. Behbudiyning pedagogik qarashlariga xabardorlik darajasi

Savol: Siz Mahmudxo‘ja Behbudiyning ta’limga oid qarashlari bilan qanchalik tanishsiz?

Natija:

Juda yaxshi tanishman		25%
Qisman tanishman		48%
Tanish emasman		27%

2-bosqich. Zamonaviy ta’limda Behbudiyning g‘oyalari qanchalik dolzarb deb hisoblanadi?

Savol: Sizningcha, Behbudiyning ta’limga oid fikrlari bugungi kunda dolzarbmi?

“BEHBUDIY IZDOSHLARI” ILMIY VA IJODIY ISHLAR TANLOVI

Natija:

Ha, dolzarb		60%
Qisman dolzarb		30%
Yo‘q, dolzarb emas		10%

3-bosqich. Behbudiyning qanday fikrlari zamonaviy ta’lim bilan uyg‘unlashadi?

Tanlov variantlari:

Axloqiy-tarbiyaviy yondashuv		80%
Kasbiy mas’uliyat		75%
Yangi metodlarga ochiqlik		65%
Milliy qadriyatlar integratsiyasi		70%

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, Mahmudxo‘ja Behbudiyning pedagogik qarashlari hali-hanuz dolzarb bo‘lib, zamonaviy ta’lim islohotlarida foydalanishga loyiq. Respondentlarning katta qismi uning asarlaridagi axloqiy-tarbiyaviy g‘oyalarni bugungi yoshlar tarbiyasida muhim deb bilmoqda, o‘qituvchining ma’naviy mas’uliyatiga oid fikrlarini kasbiy rivojlanishda muhim omil sifatida ko‘rsatmoqda, milliylik va zamonaviylik uyg‘unligi masalasi esa, hozirgi ta’lim siyosatining asosiy yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Bugungi ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar — o‘quv dasturlarining modernizatsiyasi, o‘quvchilarni xalqaro standartlarga tayyorlash, o‘qituvchilar malakasini oshirish, o‘quv muhitini demokratlashtirish – Behbudiyning ijtimoiy, ma’naviy, pedagogik qarashlari bilan g‘oyaviy jihatdan bevosita bog‘liqdir.

Ta’limda raqamli texnologiyalar, sun’iy intellekt, onlayn platformalardan foydalanish imkoniyatlari kengaymoqda. Behbudiyni o‘z davrida bosma matbuot – gazetalar, risolalar, darsliklar orqali xalq ongini yoritmoqchi bo‘lgan bo‘lsa, hozir bu jarayon raqamli makon orqali amalga oshirilmoqda. Bunda g‘oya va maqsad bir, faqat vositalar zamonaviylashgan.

Xulosa qilib aytganda, Mahmudxo‘ja Behbudiyni nafaqat o‘z davrining ma’rifatparvari, balki zamonaviy O‘zbekiston ta’lim tizimi uchun ham ilhom manbaidir. Uning pedagogik va ijtimoiy g‘oyalari bugungi kunda ham dolzarbligini yo‘qotmagan. Behbudiyning ta’limga oid qarashlari, islohotlarga bo‘lgan yondashuvi, ma’naviy tarbiya borasidagi fikrlari zamonaviy ta’lim siyosatining ustuvor yo‘nalishlari bilan uyg‘unlashadi.

Shu bois, Behbudiyning boy merosini chuqur o‘rganish, undan zamonaviy dars jarayonlarida, ta’lim metodikasida, tarbiya tizimida, innovatsion loyihalarda foydalanish muhimdir. Bu nafaqat tarixiy xotirani tiklash, balki taraqqiyotga dadil intilayotgan ta’lim tizimimizga mustahkam mafkuraviy asos bo‘lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi. Ta’lim to‘g‘risida Qonun. Qabul qilingan sana: 23.09.2020. Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi, ID-03/20/637/1342 [Internet]. [kirish sanasi: 2025-yil 12-aprel]. Mavjud: <https://lex.uz>
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. 2022–2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida PF–60-son Farmon. 2022-yil 28-yanvar.

“BEHBUDIY IZDOSHLARI” ILMIY VA IJODIY ISHLAR TANLOVI

Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi [Internet]. [kirish sanasi: 2025-yil 12-aprel].

Mavjud: <https://lex.uz>

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. O'zbekiston Respublikasini 2030-yilgacha rivojlantirish strategiyasi. PQ-3857-son qaror. 2020-yil 20-oktabr. [Internet]. [kirish sanasi: 2025-yil 12-aprel]. Mavjud: <https://lex.uz>

4. Alimov R., Jo'rayev M. O'zbekistonda ta'lim islohotlari: an'anaviylik va innovatsiya uyg'unligi. – Toshkent: Innovatsiya, 2021. 204 b.

5. Aminova N. Jadid maktablarida ta'lim mazmuni va metodikasi. – Samarqand: Samarqand universiteti nashriyoti, 2014. 125 b.

6. Behbudiy M. Tanlangan asarlar. – Toshkent: Ma'naviyat, 2002. 312 b.

7. Bobomurodov R. Zamonaviy ta'limda tarixiy merosning o'rni. // Pedagogika fanlari axborotnomasi. 2020;(4):33–39.

8. Dewey J. Democracy and Education: An Introduction to the Philosophy of Education. – New York: Macmillan, 1916.

9. Karimov I. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008. 176 b.

10. Mirvaliyev B. Mahmudxo'ja Behbudiy va milliy uyg'onish. // O'zbek tili va adabiyoti. 2018;(3):58–64.

11. Qodirov N. Jadid pedagogikasining nazariy asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2005. 147 b.

12. Saidov A. O'zbekistonning ma'naviy taraqqiyotida jadidchilik harakati. – Toshkent: Fan, 2010. 198 b.

13. UNESCO. Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives. – Paris: UNESCO, 2017.

УДК 72.03

EKOLOGIK-ESTETIK MUVOFIQLIK TAMOYILLARI ASOSIDA TABIIY LANDSHAFTLARNING O'RNI VA SHAHARSOZLIK STRATEGIYASI

Mamajanova.Z.A

Toshkent arxitektura qurilish universiteti

1-kurs tayanch daktaranti (PHD) talabasi

АННОТАЦИЯ: *Ushbu maqolada shaharlarning jadal o'sishi va urbanizatsiya jarayonining ekologik va estetik oqibatlari tahlil qilinadi. Xususan, Toshkent viloyati misolida shaharsozlik ehtiyojlari uchun olib borilayotgan qurilishlar tabiiy landshaftlarning qisqarishi va ekotizimlar barqarorligining izdan chiqishiga sabab bo'layotgani ko'rsatib o'tiladi. Landshaft arxitekturasi nazariyasiga ko'ra, shahar muhitining ekologik, estetik va madaniy xususiyatlarini muvofiqlashtirish orqali hududlarning barqaror rivojlanishiga erishish mumkin.*